

סימן ו

קידוש והברלה בגביע מזכוכית

יפה, וכן נרות יפים. וה"ה בנידון דידן, מכיוון שמצוות קידוש והברלה מתקיימות באמצעות הכוס, יש לדאוג שתהיה נאה.

ב. נוי ארבע כוסות ונוי כוס קידוש

והנה השו"ע בהלכות פסח (סי' תע"ב ס"ב) כתב: "יסדר שולחנו יפה בכלים נאים כפי כוחו", וכתב כף-החיים (שם ס"ק י"א): "וגם הכוסות יהיו נאים ומהודרים לכבוד היום, ואם השיגה ידו יקח של כסף מפני שהוא רמז אל החסד, כי כוס גימטריא אלוקים שהוא בחינת דין, ועל כן אם הוא של כסף יהיה ממותק". וכן כתב היעב"ץ בסידורו בית יעקב (דיני ערב פסח) "יקח כוסות יקרות ואם תשיג ידו יהיו מכסף".

אולם לא מצינו הקפדה על כוס של כסף בכוס של קידוש והברלה. ונראה הטעם שבליל פסח ראוי להדר ביותר, כדי להראות דרך חירות (ולהורות על מיתוק החסדים), ולכן קיימת הקפדה יתירה בליל הפסח יותר משאר שבתות השנה.

אלא שלמעשה פוק חזי מאי עמא דבר, שנהגו בית ישראל בכל שבת לקדש ולהבדיל על גביע מכסף. ונראה שבליל פסח הקפידו גם על שאר הכלים שיהיו נאים משום שכך היא דרך חירות, אך בשבת הקפידו רק על כוס של ברכה, משום הידור מצווה, משום שעל ידה מקיימים את מצוות הקידוש.

ג. פגימת טעם היין בכלי מתכתי

הנימוקים שהבאנו עד כה להעדיף גביע כסף, נבעו מצד נוי הגביע, אולם מצד טעמו של

שאלה:

נשאלתי ע"י אדם המבין בטעם יינות, כיצד אנו נוהגים לקדש בשבת על היין בגביע מכסף, והלא זה פוגם בטעם היין. האם עדיף לקדש בגביע מכסף, או בגביע מזכוכית?

תשובה:

א. נוי מצווה בכוס קידוש והברלה

בגמ' בברכות (דף נ"א ע"א) מובא בשם ר' יוחנן: "ד' דברים נאמרו בכוס של ברכה (=ברכת המזון): הדחה, שטיפה, חי ומלא".

ובתוס' (שם נ' ע"ב ד"ה מודים) כתבו ש'חי' הכוונה לכוס עצמה 'ומאי חי - שלם'. וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' קפ"ג ס"ג): "צריך לחזור אחר כוס שלם", וכתב במ"ב (שם ס"ק י"א) שלא יהיה גוף הכוס שבור ולא פגום בשפתו אפי' חסרון מועט. והוסיף בשם המג"א (שם ס"ק ה') שאף אם בסיס הכוס שבור לא יברך עליו.

טעם הדבר לכאורה הוא משום שצריך שתהא הכוס נאה, וכוס שבסיסה שבור איננה נאה.

וכתב השו"ע (או"ח סי' רע"א ס"י) שדין כוס של קידוש כדין כוס של ברהמ"ז לעניין כל אותם ארבעה דברים. וטעם הדבר נראה בפשיטות - משום שבכל המצוות ישנו דין של נוי מצווה, וכפי שדרשו חז"ל: 'זה אלי ואנוהו' - התנאה לפניו במצוות.

דין נוי מצווה שייך גם בכלים שבהם נעשית המצווה, וכפי שכתב המ"ב (או"ח סי' תרע"ג ס"ק כ"ח) בהלכות חנוכה שראוי לכל אדם להשתדל לפי כוחו ויכולתו שתהיה לו מנורה

ההידור הוא לקדש דווקא על כלי זכוכית (ועיין ב'עין איה' למרן הראי"ה קוק זצ"ל מסכת ביכורים אות מ"א, שמשמע שיש הבדל בין האנשים בהידור מצווה לפי יכולתם וטעמם עיי"ש ודון מיניה ואוקמיה באתרין).

וראיתי בפסקי תשובות (הלכות שבת ח"ג סי' רע"א סי' כ"ג) שכתב שלכתחילה יש הידור ועדיפות שיהיה כוס הקידוש עשוי מכסף דווקא, והביא מקור לדבריו את המקור חיים' לבעל החוות יאיר' סי' קפ"ג. אך המעיין בדבריו יראה שכתב שעדיף לקדש בכוס זכוכית. ולדברינו ניהא, שכן כוס זכוכית עדיפה משום טעם היין אף אם מראה החיצוני פחות מהודר מכלי כסף.

וכן מביא בשם 'אורחות רבנו' (ח"ב פסח אות ט') שבעל ה'קהילות יעקב' היה מקפיד לשתות את הארבע כוסות רק בכוס של זכוכית גדולה.

אחר כותבי זאת, מצאתי בספר 'חשוקי חמד' לגר"י זילברשטיין שליט"א (פסח, עמ' ר"י) בשם הגדה של פסח ויגד משה (עמ' מ"ב) עדות מפי היעב"ץ על אביו 'החכם צבי', שהיה מעדיף כוס של זכוכית על פני כוס של כסף משום דטוב מראה עיניים מהלך נפש עיי"ש. ונראה שכוונתו לומר שכוס זכוכית עדיפה משום שהיא שקופה וניתן לראות דרך דפנותיה את היין ('מראה עיניים') שהוא גוף המצווה, משא"כ בגביע כסף שדפנותיו מכסים את תוכו.

ד. לסיכום:

- א. יש לברך בכוס של קידוש והבדלה על כוס נאה משום "זה אלי ואנוהו".
- ב. נהגו העולם לקדש ולהבדיל ולברך ברכת המזון על גביע כסף, משום הידור מצווה.

היין עצמו נראה שדווקא גביע כסף פחות ראוי, שכן הכסף המתכתי נותן ביין טעם לוואי, וכל אניני הטעם רגילים לשתות יין דווקא בכלי זכוכית, וא"כ לכאורה ראוי היה לקדש דווקא בכוס מזכוכית נאה, ולא בכוס העשויה מכסף.

ואכן חמי, פרופ' משה גמרי הי"ו, הסב את תשומת לבי למדרש רבה (אסתר א' י') על הפסוק "והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים" (אסתר א' ז') – "רבי פנחס בשם רבי יצחק אמר והלא נפשו של אדם חותה (בוחלת ומואסת) לשתות בשל זהב? אלא אלו כוסות דיוטיריטא של כלי זכוכית שרואין צל פניהם בהם יפין ויקירין ככלי זהב". כלומר: הפסוק באסתר משבח את עושרו של אחשורוש שהיו כלי הזכוכית שלו יקרים ככלי זהב. ומכאן נלמד גם לעניין קידוש והבדלה, שאין ראוי לעשותם בכלי כסף ובכלי זהב, אלא בכלי זכוכית דווקא.

ולכאורה הדבר פשוט, שהידור בטעם היין קודם להידור במראה הכלי, שהרי היין הוא גוף המצווה ואילו הכוס היא רק האמצעי שאתו מתקיימת המצווה. ואם כן כשם שישנה עדיפות להידור בסוג היין, שיהיה מובחר ומשובח, כך ישנה עדיפות לכלי שאינו פוגם את טעם היין, על פני כלי נאה יותר חיצוני אך פוגם יותר באיכותו של היין.

ואכן כיום ישנן חנויות לכלי כסף שבהן ניתן לקנות גביע מכסף מזוגג בחלקו הפנימי בכלי מזכוכית, ובכך מהדרים גם בכמות וגם באיכות.

ולמעשה נראה לומר, שמי שאינו אנין טעם ואינו מרגיש את פגימת היין מהכסף, אינו צריך לחוש לכך, ועדיף שיהדר במראה הכלי. אך מי שהוא אנין טעם ומרגיש בדבר – עבורו

ג. מי שמרגיש טעם לוואי בין כאשר הוא לקדש דווקא בגביע זכוכית נאה, וממקורות חז"ל משמע שכך נהגו בעבר.^א שותה מתוך כלי כסף, לגביו ההידור הוא

א. הערת הגר"א נבנצל: מצינו בתורה שליוסף היה גביע כסף.